

3.4. KRITIKA ŠTÁTNYCH ZÁSAHOV

Štandardná neoklasická teória vníma štát ako nástroj, ktorý vznikol spontánne alebo zámerne s cieľom uspokojovať potreby jednotlivcov, ktoré nedokáže uspokojiť trh, respektíve odstraňovať jeho nedostatky.¹³⁴ Podľa tejto myšlienky trh reaguje na dopyt po určitých súkromných statkoch (napríklad topánkach) ponukou týchto súkromných statkov (topánok) v požadovanej kvalite, kvantite i cene, a vláda má zasa uspokojovať dopyt po tzv. verejných službách a tovaroch (napríklad po zdravotnom či dôchodkovom poistení, cestách, parkoch, divadlách, poštových službách, školách atď.) ponukou týchto služieb a tovarov. Lebo ak ich vraj nevyprodukuje štát, tak potom nikto, a spoločnosť bude ochudobnená. Inak povedané, nedosiahne paretooptimálny stav. Táto koncepcia je však z pohľadu rakúskej ekonomickej školy chybná.¹³⁵

To, že existuje dopyt po zdravotnom poistení, cestách, parkoch, divadlách, školách či poštových službách, neznamená nevyhnutnú existenciu monopolu štátu na produkcii týchto statkov, t. j. implikáciu, že tieto, prípadne iné tovary a služby poskytované štátom sa musia a priori označiť ako verejné, a tým legislatívne zabrániť ich poskytovaniu súkromnými subjektmi.

Ak štát (vláda) vie skutočne najlepšie, t. j. najkvalitnejšie a najlacnejšie zabezpečiť uspokojovanie daných ľudských potrieb prostredníctvom určitých statkov, môže pokojne dovoliť, aby tieto potreby uspokojovali aj iné – privátne – subjekty. Ak by to tieto subjekty nevedeli urobiť lepšie než štát, vôbec by sa o to nepokúsili, respektíve by pri svojej snahe skrachovali. Naopak, len jediný dôvod vedie vládu k uzurpovaniu výnimočného práva zásobovať daným tovarom, respektíve službou svojich občanov – týmto dôvodom je vedomie, že niekto iný to dokáže lepšie, že vyhovie želaniam spotrebiteľov lepšie, a tým vytlačí vládu z tohto priestoru.

¹³⁴ Pozri napr. Samuelson, P. A. – Nordhaus, W. D.: *Ekonomía*. Bratislava : ELITA, 2000 a Musgrave, R. A. – Musgraveová, P. B.: *Veřejné finance v teorii a praxi*, ref. 1.

¹³⁵ Pozri napr. Cordato, R.: *The Austrian Theory of Efficiency and the Role of Government*. Journal of Libertarian Studies, 4, 1980, 4, Osterfeld, D.: *Anarchism and the Public Goods Issue: Law, Courts, and the Police*. Journal of Libertarian Studies, 9, 1989, 1, Hoppe, H. H.: *Fallacies of the Public Goods Theory and the Production of Security*, Ref. 139. Rothbard, M. N.: *Power and Market*, ref. 102.

Prvý predpoklad na to, aby sme zistili, či daný statok je trh vôbec schopný a ochotný produkovať, predstavuje zrušenie všetkých legislatívnych noriem, ktoré zakazujú poskytovanie určitých statkov a kupovanie určitých tovarov a služieb na voľnom trhu. Inak povedané, kompletne zrušenie celej legislatívy, ktorá obmedzuje slobodné nakladanie s vlastným súkromným majetkom s cieľom produkovať, respektíve zakúpiť čohokoľvek. To si zároveň vyžaduje aj okamžitú a úplnú privatizáciu zvyšného „štátneho“ majetku. Po tomto opatrení by sme jasne uvideli, či mnoho z tých „verejných“ statkov (zdravotné služby, vzdelávanie, dôchodkové či nemocenské poistenie, kultúra, výroba a rozvod energie, vzdelanie, vodárne, kanalizácie, telefónne služby, parky atď.) zabezpečí trh vo väčšom množstve, vo vyššej kvalite a za nižšiu cenu ako štát (vláda), alebo nie.¹³⁶

Verejné statky

Mnohí ekonómovia¹³⁷ však oponujú tým, že jestvujú (vraj) také tovary a služby, ktoré by trh neposkytoval ani v podmienkach vytvorených po spomínanom opatrení, alebo by ich neposkytoval v „primeranom“ množstve. Toto tvrdenie však podľa rakúskej školy ignoruje základné premisy teórie ľudských preferencií.¹³⁸ Pretože jediná možnosť ako zistiť, čo ľudia skutočne chcú, je poznať ich subjektívne preferencie. A to nemôže poznať ani zistiť nikto z nás skôr, než jednotlivci tieto svoje preferencie demonštrujú svojim slobodným, a tým (ex ante) racionálnym konaním na trhu, t. j. skôr, než spravia rozhodnutie a vstúpia do procesu dobrovoľnej výmeny s niekým iným, ktorý tiež koná slobodne, a tým (ex ante) racionálne. Ale tým, že sme počkali, aby ľudia prejavili svoje preferencie v trhovom procese, t. j. realizovali výmenu, došlo už k poskytnutiu daného statku, respektíve uspokojeniu danej subjektívnej potreby a nejestvuje preto už žiadny dôvod, aby daný statok produkoval štát. Teda hovoriť o nejakých statkoch, ktoré trh nie je schopný poskytovať, ale ľudia ich reálne dopytujú, predstavuje *contradictio in adjecto*. Jediná možnosť, ako môžeme zistiť, čo ľudia naozaj

¹³⁶ Pozri Rothbard, M. N.: *Power and Market*, ref. 102.

¹³⁷ Hlavne predstavitelia tzv. chicagskej školy, napr. Becker, G. S.: *Teória preferencií*. Praha : Grada, 1997 a Friedman, M.: *Kapitalizmus a sloboda*. Praha : Liberální institut, 1994.

¹³⁸ Pozri napr. Cordato, R. E.: *Welfare Economics and Externalities In An Open Ended Universe: A Modern Austrian Perspective*. Norwell, Kluwer, 1992. Takisto podkapitolu 3.1.

chcú, sa totiž odzrkadľuje v ich slobodnom konaní na trhu, t. j. keď získajú daný statok vzdaním sa niečo iného – a vtedy trh tento statok už poskytol.¹³⁹

Hlavná podstata zvrátenosti koncepcie verejných statkov spočíva v tom, že na to, aby mohol štát tieto statky poskytovať, musí najskôr násilím odňať ľuďom zdroje, ktoré oni predtým nadobudli spravodlivou cestou – nájdením, výrobou či výmenou. Aby teda štát konal „dobro“ (na účely tejto argumentácie predpokladajme, že verejné statky sú dobrom), musí najprv konať zlo. Ale tovary a služby poskytované štátom nemôžu byť „dobrom“ (goods). Pretože, kým trh predstavuje dobrovoľnú výmenu bohatstva medzi jednotlivcami, vláda to robí iba prostredníctvom násilia – nedobrovoľne. A keďže každý uskutoční nejakú výmenu dobrovoľne len vtedy, ak predpokladá (je ex ante presvedčený), že povedie k zvýšeniu jeho subjektívneho bohatstva, musí každá dobrovoľná výmena na trhu viesť a priori k nárastu bohatstva celej spoločnosti. Naopak, ak jednotlivec pristúpi na danú výmenu len pod hrozbou násilia (pokuta, väzenie, prepadnutie či konfiškácia majetku, mučenie, trest smrti), znamená to, že táto výmena musí byť pre neho nevýhodná – znižuje jeho subjektívne bohatstvo. Inak by ju totiž, prirodzene, realizoval dobrovoľne.¹⁴⁰

Z tohto dôvodu rakúska ekonómia spochybňuje, či možno tvrdiť, že činnosti štátu (vlády, verejnej správy) povedú k nárastu životnej úrovne jednotlivcov, ak ju minimálne jeden z účastníkov transakcie realizuje len pod fyzickým či psychickým nátlakom zo strany štátu. Pokiaľ v prípade trhu možno s absolútnou istotou tvrdiť, že každá transakcia zvyšuje subjektívne bohatstvo všetkých účastníkov, a teda i spoločnosti – t. j. je paretooptimálna, pri aktivitách štátu niektorí účastníci transakcie získavajú a niektorí strácajú – t. j. porušuje princípy paretovskej analýzy.¹⁴¹

Z knihy Štefunko, Martin: *Ekonómia slobody*, Kalligram, 2005, www.iness.sk

¹³⁹ Pozri Hoppe, H. H.: *Fallacies of the Public Goods Theory and the Production of Security*, ref. 139 a Holcombe, R. G.: *A Theory of the Theory of Public Goods*. Review of Austrian Economics 10, 1997, 1.

¹⁴⁰ Pozri Hoppe, H. H.: *The Economics and Ethics of Private Property*, ref. 76.

¹⁴¹ Hoppe, H. H.: *The Economics and Ethics of Private Property*, ref. 76.